

Per un llenguatge no discriminador per raó del gènere

26

Un llenguatge administratiu actual, realista i atent amb els seus destinataris no pot ignorar certes realitats que amb justícia han guanyat el reconeixement i l'acceptació unànimes. En aquest sentit, totes les societats avançades han anat prenent consciència sobre el caràcter sovint impassible del llenguatge –no tan sols l'administratiu– en el sentit que podria semblar que es limita a un públic exclusivament masculí. Si bé no correspon aquí de parlar de les justificades reclamacions d'igualtat entre sexes, examinem tot seguit les qüestions que en aquest aspecte poden afectar els escrits oficials.

Femenins

Professions i càrrecs

La possibilitat d'adoptar la forma femenina de la majoria de noms referits a professions i càrrecs no ha de ser ignorada perquè és preceptiva. Sempre que el càrrec o la professió siguin exercits per una dona, ens referirem a *la presidenta, la secretària (general, tècnica, etc.), l'administradora, la directora, la interventora, la rectora, la inspectora, la mossa d'esquadra, la doctora, la metgessa, la jutgessa, l'advocada, l'alcaldeessa (o batllessa), l'arquitecta, la notària, la ministra, la tècnica, etc.* En certs casos, també a causa dels usos tradicionals, que havien identificat certes professions amb la dona, ha estat el masculí que s'ha generat a partir del femení (*infermera, infermer*).

Les connotacions que tradicionalment s'han associat a certes professions no justifiquen mai l'abdicació de la forma femenina, de manera que, quan és possible i gramaticalment admès de servir-se'n, aquesta forma femenina és la que cal adoptar sense vacil·lació: direm, doncs, *la secretària*, i no pas *la secretari*, sigui quin sigui el grau jeràrquic que tingui aquesta funció i les que per analogia hi siguin comparables, prescindint, doncs, de les connotacions tècniques i administratives habituals en el personal auxiliar –masculí o femení– adscrit a les secretaries; igualment direm *l'assistenta social* i no pas *l'assistent social*, prescindint d'altres connotacions. En tot cas, l'auxili dels diccionaris resoldrà generalment aquests problemes, com també el relatiu al sufix a partir del qual es generen els femenins (per exemple, el més comú, sufixació amb *-a*, en casos com *doctora, secretària; -essa*, en casos com *metge, jutge, alcalde, etc.*).

Noms variables i invariables

Així com un gran nombre de noms comuns (*president, secretari, administrador, regidor, interventor, director, delegat, conseller, sastre, cuiner, treballador, funcionari, etc.*) admeten –i reclamen, en el cas oportú– una forma femenina, n'hi ha d'altres que no s'adapten fàcilment a aquesta flexió (*cap*) o bé hi oposen dificultats de diversa mena (*agent, pilot, etc.*). Entren en aquesta condició d'invariabilitat la majoria d'adjectius o derivats verbals substantivats (*contribuent, sol·licitant, docent, reclamant, regent, cedent*). En el cas dels noms que admeten forma femenina, és preceptiu de servir-se'n; en el segon, la simple marca d'un article determinat, d'un adjectiu, etc., pot ajudar a definir clarament el gènere de qui ocupa el càrrec o exerceix la professió o l'ofici (*la cap administrativa; l'agent tributària, la sergent inspectora, etc.*). Davant la possible ambigüïtat que es produiria en el cas de noms d'ofici que, començats en vocal, perdrien la vocal de l'article (*l'agutzil*), si hi fos necessària una determinació de gènere, podria ser útil de procurar l'adjunció d'un adjectiu o un participi amb què desfer aquell caràcter no marcat.

Masculins i femenins

Recursos per evitar la marca de gènere

A l'hora de referir-nos a persones indeterminades, o que sabem que són homes i dones, convé tenir presents els recursos següents per evitar la marca de gènere.

- El tractament de vós referit al destinatari ens evita de fer explícit el gènere (v. "Tractaments personals i protocol·laris", pàg. 23):

el convidem i la convidem
us convidem
els convidem i les convidem
us convidem

- L'ús de noms col·lectius o mots indefinits (*ningú, qualsevol, cap, tothom*):

els treballadors i les treballadores
el personal, la plantilla
els alumnes i les alumnes
l'alumnat
els joves i les joves
la joventut

els professors i les professores

el professorat

les aturades i els aturats

la població aturada

els membres del comitè d'empresa tenen el dret a...

tot/qualsevol membre del comitè d'empresa té el dret a...

- L'ús de la paraula *persona* seguida d'un adjectiu o d'una oració subordinada que la qualifiqui:

la interessada i l'interessat

la persona interessada

els afectats i les afectades

les persones afectades

el recurrent i la recurrent

la persona que interposa un recurs

Disposar d'aquests recursos no vol dir fer-los servir sistemàticament, ja que la sintaxi enfarfegada que de vegades se'n deriva suposa anar en contra de l'economia i l'eficàcia del llenguatge.

Destinatari col·lectius

En el cas de les comunicacions adreçades a destinataris múltiples, la salutació presenta dues possibilitats segons els casos següents:

1. Destinatari identificables. Si imaginem una comunicació adreçada a tots els regidors i regidores de la província, per un cantó pot semblar més còmode d'optar per una forma doble (*Senyor, Senyora*); però, per l'altre, és indubtable que la base de dades que ens forneix la informació dels destinataris conté alguna marca sobre la identitat de cada persona (per exemple, la fórmula introductòria de cortesia *Sr., Sra.*). En aquesta situació, seria un lamentable desaprofita-ment de les facilitats que la informàtica ens ofereix de no crear un camp identificat amb aquella fórmula de cortesia, amb el qual es podrà, fàcilment i sense esforç, adoptar la forma de tractament adequada.

2. Destinatari no identificables. Les circulars, notes informatives i altres escrits ometen la salutació, el comiat i tota forma de tractament. En altres casos, quan calgui una forma de salutació, adoptarem la forma doble desplegada (*Senyora, Senyor, Distingit senyor, Distingida senyora, Senyores i senyors*).

Malgrat aquesta doble forma, la redacció del text no ha de presentar formes doblades, si no és esporàdicament amb un valor marcadament emfàtic.

Caràcter no determinat o genèric del masculí

Finalment, recordem que, al costat del principi de no discriminació per raó del gènere, l'ús ha determinat que la forma masculina dels noms revesteixi també un caràcter neutre, és a dir, no forçosament connotat ni marcat pel masculí. Si, per exemple, en la presentació d'un llibre qui el prologa es refereix al "llibre que *el lector* té a les mans", ningú no creurà que amb aquesta expressió vol excloure les lectores de l'obra. Així mateix, és perfectament normal i admès que una convocatòria es refereixi a la provisió d'una plaça d'*auxiliar administratiu*, de *tècnic analista*, de *director de serveis*, etc., sense que en cap cas aquests masculins revesteixin un valor masculí absolut, sinó purament genèric i, per tant, igualment obert a dones i homes.

El caràcter no marcat del masculí en cas de noms sense forma femenina específica i incapaçs de generar-ne, el veiem corroborat en altres aspectes de la llengua, com ara el singular genèric o no marcat. En efecte, quan, amb aquest caràcter general, diem *el ciutadà, el contribuent, el lector*, no ens referim mai a una sola persona ni fem al·lusió a cap gènere.

Uns exemples de textos normatius d'alt grau de formalitat

Com a complement de les observacions sobre les dificultats inherents al cas de la feminització o, amb més exactitud i propietat, de la no discriminació per raó del gènere, reproduïm a continuació uns exemples de textos del més alt rang en què els legisladors adopten unes fórmules o altres –bàsicament masculí genèric (*Tots els espanyols*), pronoms mancats de marca de gènere (*Tothom qui*) o masculí i femení explícits (*Tots els homes i dones*)– per referir-se a la totalitat d'una comunitat –dones i homes. No cal dir que en tots aquests casos la referència, indistinta i oberta a tots dos gèneres, produïda per les més altes instàncies legislatives, no pot ser contrària als principis d'igualtat, respecte i no discriminació que justifiquen aquest apartat.

Exemples:

"La Constitució es fonamenta en la indissoluble unitat de la nació espanyola, pàtria comuna i indivisible de *tots els espanyols*, i reconeix i garanteix el dret a l'autonomia de les nacionalitats i de les regions que la integren i la solidaritat entre totes elles." (Constitució espanyola, Títol preliminar, art. 2)

"*Els espanyols* són iguals davant la llei, sense que pugui prevaler cap discriminació per raó de naixença, raça, sexe,

religió, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social." (Constitució espanyola, cap. 2 art. 14)

"*Tothom qui visqui als Països Baixos serà tractat en igualtat de condicions.*" (Constitució dels Països Baixos, cap. I, art. 1)

"*Tots els ciutadans tenen la mateixa dignitat social i són iguals davant la llei, sense discriminació de sexe, raça, llengua, religió, opinions polítiques ni circumstàncies personals o socials.*" (Constitució italiana, art. 3)

"En aquesta hora solemne en què Catalunya recupera la seva llibertat, cal retre homenatge a *tots els homes i dones* que han contribuït a fer-ho possible." (Estatut d'Autonomia de Catalunya, Preàmbul)

"Per fidelitat a aquests principis i per fer realitat el dret inalienable de Catalunya a l'autogovern, *els Parlamentaris catalans* proposen, la Comissió Constitucional del Congrés dels Diputats acorda, el poble català referma i les Corts Generals ratifiquen el present Estatut." (Estatut d'Autonomia de Catalunya, Preàmbul)

"1. Als efectes del present Estatut, gaudeixen de la condició política de *catalans els ciutadans espanyols* que, d'acord amb les lleis *generals de l'Estat*, tinguin veïnatge administratiu a qualsevol dels municipis de Catalunya.

"2. Gaudeixen, com a *catalans, dels drets polítics* definits en aquest Estatut *els ciutadans espanyols* residents a l'estranger que hagin tingut a Catalunya el darrer veïnatge administratiu, i que acreditin aquesta condició al corresponent consolat d'Espanya. També gaudiran d'aquests drets llurs *descendents* inscrits com a espanyols, si ho sol·liciten així, en la forma que determini la llei de l'Estat." (Estatut d'Autonomia de Catalunya, Títol I, art. 6)

Solucions que no ho són

Al costat del recomanable abandonament de certes fórmules més o menys fossilitzades per una tradició dubtosa i que podien implicar un caràcter servil o d'innecessària submissió de l'administrat respecte a l'Administració i els seus càrrecs (recordem, per exemple, l'ús de *suplicar* en sol·licituds i peticions, allà on n'hi ha prou amb *sol·licitar* o *demanar*), un llenguatge administratiu realista, respec-

tuós i no discriminador per raó del gènere no ha d'ignorar les possibilitats de la llengua per adreçar-se amb tractaments adequats als seus destinataris, siguin dones o homes. Si bé l'aplicació d'aquest principi no hauria de ser objecte de dificultats, sí que presenta encara certs problemes, especialment de tipus formal, als més freqüents dels quals ens hem referit.

A part aquestes qüestions formals, avui s'observa també una certa tendència a fer gala –sovint per mitjà de fórmules redundants, formalment incòmodes o artificiosament repetitives (per exemple *amic/iga, veí/ina, persones treballadores, persones participants, persones ciutadanes*, etc.)– de la justa voluntat de no discriminació per raó de gènere. Si bé des d'un punt de vista administratiu i lingüístic no hi ha cap objecció a fer la defensa d'aquest principi, aquesta tendència no sembla, però, recomanable si es pretén de no recarregar els escrits i documents amb duplicacions i perífrasis artificioses i, per això mateix, probablement allunyades d'un estil directe i clar.

Les formes alternatives basades en l'ús de la barra i les marques de flexió corresponents (*els/les candidats/ates, distingits/ides senyors/ores*, etc.), tant com el recurs al mot *persona* (*les persones concursants, les persones lectores*, etc.) no solen aportar, en definitiva, més que un signe de voluntat reivindicativa que no resol, de fet, cap dificultat no salvable per altres mitjans i que introdueix en els escrits una artificiositat que els allunya de la breu simplicitat que l'Administració hauria de fer divisa de les seves comunicacions.

El grau d'aptitud dels i de les participants admesos/es i convocats/ades a les proves de suficiència serà avaluat per un comitè d'experts/tes segons que els/les participants optin per alguna de les categories laborals de tècnics/iques superiors, mitjans/anes, administratius/ives, auxiliars administratius/ives i subaltems/emes.

Breu

1. Adopció del tractament de vós, que evita en molts casos la marca de gènere:
aprofito l'avinentsa per saludar-vos ben atentament.
2. Adopció de la forma femenina sempre que n'hi hagi:
alcalde/alcaldessa, arquitecte/arquitecta.
3. Adopció de la forma invariable només quan no n'hi ha de femenina:
la sol·licitant, la contribuent, la cap.
4. Adopció de formes invariables marcades amb articles, adjectius o participis:
un contribuent morós/una contribuent morosa, cap administratiu/cap administrativa.
5. Adopció, quan sigui possible, de noms col·lectius, per evitar les formes dobles:
l'alumnat en comptes de els/les alumnes, el personal en comptes de els/les treballadors/es.
6. Des del punt de vista gramatical, la forma masculina dels noms pot tenir un caràcter neutre, és a dir, pot referir-se simultàniament a homes i dones:
Unió General de Treballadors, casal d'avis, els artistes convidats.